

"בני בינה ימי שמונה"

**שמונת ימי חנוכה לעלות עד המדה השמינית בינה
שהיא השורש של תורה שבעל פה להבין דבר מתוך דבר**

לקראת שבת חנוכה פרשת מקץ הבאה עלינו לטובה, דבר בעתו מה טוב להשתעשע בשיר הנשגב "מְעוֹז צוֹר יְשׁוּעָתִי" לחנוכה, ששרים אותו בכל תפוצות ישראל. השיר נכתב על ידי פייטן אלקי ששמו מרדכי כפי שרמוז בראשי התיבות של הבתים: מְעוֹז, רְעוּת, דְּבִיר, פְּרוּת, יְנִיּוּם. [חוקרי הדורות נחלקו אם הוא רבינו מרדכי בן הלל הכהן תלמיד מהר"ם מרוטנבערג שמפורסם בחיבורו "המרדכי", או שהוא הפייטן רבי מרדכי בר יצחק הלוי שחיבר את השיר "מה יפית ומה נעמת" לליל שבת קודש].

ברוח הימים הללו אשר כפי המבואר בגמרא (שבת כא:): "קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה", פותח השיר בבית הראשון בשבח כללי להקב"ה מושיעם של ישראל: "מְעוֹז צוֹר יְשׁוּעָתִי לֶךְ נָאָה לְשַׁבָּח", ועובר מיד בתפלה על בנין בית המקדש השלישי, כדי שנוכל להודות שם לה' לא רק בשיר אלא גם בקרבן תודה: "תִּפְחוּ בַּיַּת תְּפִלְתֵּי וְשֵׁם תוֹדָה נִזְבַּח". בבתים הבאים מדבר השיר על כל הגלויות והגאולות.

בבית השני על גלות וגאולת מצרים: "רְעוּת שְׁבַעָה נִפְשֵׁי בְּיָגוֹן כָּחִי פְּלֵה, חַיִּי מְרוֹז בְּקוֹשֵׁי בְּשַׁעְבוֹד מְלָכּוֹת עֲגָלָה". בבית השלישי על חורבן בית המקדש הראשון וגלות ובבל: "דְּבִיר קִדְשׁוֹ הִבְיֵאֵנִי וְגַם שֵׁם לֹא שִׁקְטֵתִי". בבית הרביעי על גלות וגאולת מדי במפלת המון: "פְּרוּת קוֹמַת בְּרוֹשׁ בְּקֶשׁ אֲגָנִי בֶן הַמִּדְתָּא, וְנִהְיֶתָה לוֹ לִפְחָ וּלְמוֹקֶשׁ לְמוֹקֶשׁ וְגֵאֲוָתוֹ לְשַׁבְתָּה".

והנה אנו מגיעים לבית החמישי שבו מתייחס השיר לנס חנוכה: "יְוִנִיּוּם נִקְבְּצוּ עָלַי אֲזִי בְּיָמֵי חֲשֻׁמִּיּוֹם, וּפְרָצוּ חוֹמוֹת מִגְדְּלֵי וְטָמְאוּ כָּל הַשְּׁמַנִּים, וּמְנוֹתַר קִנְקֵנִים נִעְשָׂה נֶס לְשׁוֹשְׁנִים, בְּנֵי בֵּינָה יְמֵי שְׁמוֹנָה קִבְּעוּ שִׁיר וְרִנְנִים". בדרך הפשט חלק זה של השיר מיוסד כל כולו באופן כללי על מה ששינו בגמרא (שבת כא:):

"מאי חנוכה, דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד ודלא להתענות בהון, שכשנכנסו יוונים להיכל טימאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה".

אולם ראוי לעמוד על מה שבחר הפייטן לתאר את חכמי התורה שבאותו הדור, שכפי הנראה הכוונה על בית הדין של החשמונאים: "בני בינה", ולא כינה אותם בתואר "בני חכמה". זאת ועוד, איך מתקשר מה שאמר: "בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים", משמע שיש קשר בין היותם "בני בינה" למה שקבעו שמונה ימי חנוכה.

**היוונים ביקשו להשכיח
מישראל תורה שבעל פה**

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה על פי מה שהביא ה"בני יששכר" (כסלו-טבת מאמר ב סימן ח) בשם אחד מבעלי התוספות ה"רוקח" (סימן רכה), כי חכמינו ז"ל תיקנו להדליק ל"ו נרות בשמונת ימי חנוכה [שהרי בכל לילה מוסיף והולך נר אחד, נמצא כי בשמונה ימים מדליק ל"ו נרות], כנגד האור הגנוז ששימש לאדם הראשון בשבעת ימי בראשית ל"ו שעות, כמבואר בירושלמי (ברכות פ"ח ה"ה): "שלשים ושש שעות שימשה אותה האורה שנבראת ביום הראשון, שתים עשרה בערב שבת [מיום שישי בבוקר], ושתים עשרה ליל שבת, ושתים עשרה בשבת, והיה אדם הראשון מביט בו מסוף העולם ועד סופו".

בהמשך הדברים מביא ה"בני יששכר" (שם אות יב) ענין זה בתוספת ביאור בשם הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע, כי ל"ו נרות חנוכה הם כנגד האור

הגנוז ששימש לאדם הראשון ל"ו שעות, ואחר כך גנזו הקב"ה בל"ו מסכתות בתורה שבעל פה. ומבאר ה"בני יששכר" איך זה מתקשר לחנוכה, על פי מה שמקדים לבאר הטעם שכשנכנסו היוונים להיכל הקפידו לטמא את כל השמנים, וצריך ביאור מה היה איכפת להם שידליקו את המנורה בטהרה.

ומבאר הענין בזה על פי מה ששינו בגמרא (ב"ב כה:): "הרוצה שיכחים ידרים [רש"י: "בתפלתו יחזיר פניו לדרום"], ושיעשיר יצפין [יחזיר פניו לצפון], וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום". מבואר מזה כי הדלקת המנורה היא רמז על האור הגדול של תורה שבעל פה, שמחכימה את האדם העוסק בה, ובזכות זה כרת הקב"ה ברית עם ישראל, כמו ששינו בגמרא (גיטין ס:): "לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר (שמות לד-כז) כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל".

והנה היוונים ביקשו להשכיח תורה שבעל פה מישראל, כמו שאנו אומרים: "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", לכן כשנכנסו להיכל טמאו את כל השמנים, שלא יוכלו הכהנים להדליק את המנורה בטהרה, ביודעם שלימוד תורה בטהרה הוא סגולה לקיום התורה, כמו שכתוב (תהלים יט-ז): "יראת ה' טהורה עומדת לעד". לכן חשבו שאם לא יוכלו ישראל להדליק את המנורה בטהרה תשתכח מהם התורה שבעל פה.

וזהו שדרשו במדרש (ב"ר ב-ד): "וחושך, זה גלות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל". כי ביקשו לכבות מעיניהם של ישראל את האור הגדול של תורה שבעל פה, שעל כך אנו מתפללים בכרכות קריאת שמע של שחרית: "והאר עינינו בתורתך". לכן כשעשה להם הקב"ה הנס עם הפך של השמן הטהור שהדליקו

**אריז"ל: "אל תסתכל בקן קן" שבפסוק "ונקה לא ינקה",
אלא במה שיש בו", בד' אותיות השם שניתוספו בו**

**אגרת הטיול: "ומנותר קנקנים",
מד' אותיות השם שנשארו מאותיות ק"ן ק"ו, "נעשה נס לשושנים"**

**תורה שבכתב שורשה מחכמה העליונה ותורה שבעל פה
שורשה מבינה שהיא בבחינת מבין דבר מתוך דבר**

**בני בינה קבעו שמונת ימי חנוכה כנגד תורה שבעל פה
ששורשה בינה המדה השמינית מלמטה למעלה**

ממנו שמונה ימים, האיר להם הקב"ה מהאור הגנוז ששימש לאדם הראשון ל"ו שעות, ואחר כך גנוז בל"ו מסכתות בתורה שבעל פה.

יומתק לצרף דברות קדשו של הגה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע ב"פרי צדיק" (חנוכה אות א), שמבאר גם כן יסוד זה שהיוונים ביקשו להשכיח מישראל תורה שבעל פה, ומבאר לפי זה הטעם שנעשה הנס דוקא על ידי הכהנים הקדושים מבני אהרן, כי אהרן הכהן היה ראשון ממקבלי התורה שבעל פה, שהרי משה רבינו קיבל את התורה מפי הקב"ה בכבודו שזהו בבחינת תורה שבכתב.

אולם אהרן שלא שמע מפי הקב"ה בעצמו כי אם ממשה, נמצא כי הוא היה הראשון שקיבל תורה שבעל פה ממשה, וזהו שאמר הקב"ה למשה על אהרן (שמות ד-17): "והיה הוא יהיה לך לפה" - בבחינת תורה שבעל פה, לכן סיבב הקב"ה את הנס של חנוכה להצלת תורה שבעל פה על ידי הכהנים מבני אהרן.

**היוונים רצו להשכיח תורה מישראל
על ידי שיסמוכו רק על שכלם**

חשבתי דרכי לבאר על פי האמור מה שעמדה מלכות יון הרשעה על ישראל "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", ותמהו המפרשים איך אפשר להשכיח מאדם את התורה, שהרי ענין הזכרון תלוי באדם עצמו. ונראה לבאר הענין על פי מה ששנינו בגמרא (מגילה ו:): "אם יאמר לך אדם, יגעתי ולא מצאתי אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי אל תאמן, יגעתי ומצאתי תאמן".

וזהו ששנינו בגמרא (ברכות סג:): "מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר (במדבר יט-יד) זאת התורה אדם כי ימות באהל". ולכאורה קשה שהרי דבר זה סותר למה שהזהיר אותנו החכם מכל אדם (משלי ג-ה): "ואל בינתך אל תישען". הרי מבואר שאפילו אם מתייגע האדם בתורה אל לו להישען על בינתו.

אולם התשובה על כך ברורה, כי הן אמת שאין אפשר לזכות להשגות התורה אלא על ידי העמל והיגיעה בתורה בבחינת: "יגעתי ומצאתי תאמן", אבל יחד עם העמל צריך גם כן להתפלל לפני הקב"ה שישפיע לו חכמת התורה, כמו ששנינו בגמרא (נדה ע:): כי אנשי אלכסנדריא שאלו את התנא האלקי רבי יהושע בן חנניה: "מה יעשה אדם ויחכם", והשיב להם רבי יהושע: "יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו, שנאמר (משלי ב-1) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה".

מעתה יתבאר היטב איך ביקשו היוונים להשכיח את התורה מישראל, כי ידוע שהיוונים הוציאו מתוכם את גדולי הפילוסופים כמו אריסטו ואפלטון, שהשרישו בבני דורם שלא יאמין האדם

רק במה שהוא מבין ומשיג בשכלו. וזהו שדקדקו לומר: "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך" דייקא, שלא יאמינו שהתורה היא תורת ה' שנתן לישראל בהר סיני, ולהעבירם מחוקי רצונך", שלא יאמינו בחוקי תורת ה' שהם בגדר "חוקים" שאין להם טעם, אלא יאמינו רק במה שמובן בשכל האנושי.

נמצא שכל מטרת היוונים היתה להשריש בישראל קליפת הגאווה שהכל תלוי רק בהבנת האדם, ועל ידי זה רצו להשכיח את התורה מישראל, שהרי אין התורה נקנית אלא בענוה, כמו ששנינו בגמרא (סוטה ה:): "לעולם ילמדו אדם מדעת קונו [רש"י: "לאהוב את הנמיכות"], שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני".

ובפרט כדי להשיג תורה שבעל פה, שמתגלים בה כל הנסתרות שאינם מפורשים בתורה שבכתב צריך מדת הענוה, כמו ששנינו בגמרא (תענית ז:): "למה נמשלו דברי תורה למים, דכתיב (ישעיה נה-א) הוי כל צמא לכו למים, לומר לך, מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה". וזהו ששנינו בגמרא (פסחים סו:): "כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו". לכן על ידי הגאווה שהכניסו היוונים בישראל חשבו להשכיח מהם את התורה.

**תלמיד ותיק שידע לטהר
את השרץ בק"ן טעמים**

בדרך זו במסילה נעלה לבאר דברי הפייטן האלקי: "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים", על פי מה ששנינו בגמרא (עירובין ג:): "תנא, תלמיד ותיק היה ביבנה, שהיה מטהר את השרץ במאה וחמישים טעמים". בענין זה שנינו חידוש גדול בגמרא (סנהדרין ז:): "אמר רב יהודה אמר רב, אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שידע לטהר את השרץ מן התורה".

נמצינו למדים מזה שאפילו תלמיד חכם שידע את כל התורה כולה על בוריה, אלא שאינו יודע לטהר את השרץ בפלפול של הבל אין מושיבין

אותו בסנהדרין. וכבר תמהו על כך בתוספות (שם ד"ה שידע): "וקשה לרבינו תם, דמה לנו בחריפות של הבל לטהר שרץ שהתורה טימאתו".

וביאר ה"כלי יקר" בספרו "עוללות אפרים" (ח"ב מאמר רצו) [הביאו ב"תולדות יעקב יוסף" (פרשת חקת אות ד)], וכן ביאר הגה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע ב"אור זרוע לצדיק" (מאמר על מהות לשון הקודש), שהתכוונו ללמדנו בזה לקח נשגב שלא לסמוך כל כך מהר על דעתנו, שהרי בקלות נוכל ח"ו לסלף דברי אלקים חיים ולמצוא היתר אפילו לטמא את השרץ.

יומתק לומר בזה פרפרת נאה לבאר דברי רבינו הקדוש במשנה (אבות פ"ד מ"ב): "רבי אומר אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו". ויש לומר שנתכוון ללמדנו בזה שלא יסמוך אדם על בינתו, אלא יתפלל למי שהחכמה שלו שיחונן אותו דעה נכונה, וראיה לדבר שהרי אפשר לטהר את השרץ על ידי ק"ן טעמים, ומאחר שהתורה טימאה את השרץ, הרי ברור שיש ק"ן טעמים הסותרים את ק"ן הטעמים המטהרים את השרץ, ומזה צריך להשכיל ששכל האנושי עלול להטעותו להתיר את האסור.

וידוע כי "מה" רומז על מדת הענוה בבחינת (שמות טז-1): "ונחנו מה". הנה כי כן זהו שאמר רבינו הקדוש: "אל תסתכל בקנקן", אל תתעסק בפלפול של הבל לטהר את השרץ על ידי ק"ן טעמים לעומת ק"ן טעמים לטמא אותו, "אלא במה שיש בו", למד הלקח להיות עניו ושפל רוח בבחינת "מה", שהרי אין אדם יכול לסמוך רק על השכל האנושי המסוגל לטהר את השרץ בק"ן טעמים, אלא יתפלל לה' שיאיר את עיניו לכוון לאמיתתה של תורה.

מעתה יאירו עינינו להבין דברי הפייטן האלקי: "יוונים נקצו עלי אזי בימי חשמנים, ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים", כי לא רצו שידליקו את המנורה בשמן טהור, שהוא מסוגל להשגת תורה שבעל פה בבחינת: "יראת ה' טהורה עומדת לעד", והכניסו בישראל מחשבת פיגול שלא יאמינו בתורת ה' בבחינת "חוקי רצונך", אלא יקיימו רק מה שהם מבינים בשכלם.

שמונת ימי חנוכה כנגד שמונה פעמים השם הוי"ה

לכבוד שבת חנוכה הנה מה טוב ומה נעים להשתעשע בדברי הפייטן האלקי: "יִוְנִים נִקְבְּצוּ עָלַי אֲזַי בְּיָמֵי חֲשָׁמַנִּים, וּפְרָצוּ חוֹמוֹת מִגְדְּלֵי וְטָמְאוּ כָּל הַשְּׁמַנִּים, וּמִנּוֹתַר קִנְקָנִים נַעֲשֶׂה נֶס לְשׁוֹשָׁנִים, בְּנֵי בֵינָה יְמֵי שְׁמוֹנֶה קָבְעוּ שִׁיר וְרִנָּנִים".

נקדים מה שביאר בספר "אגרת הטיול" להגה"ק רבינו חיים ב"ר בצלאל אחיו של המהר"ל מפראג (חלק הסוד אות ק' קנקן) דברי הפיוט: "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים", על פי מה ששינו במשנה (אבות פ"ד מ"כ): "אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו". וביאר רבינו האריז"ל ב"לקוטי הש"ס" (אבות שם) שהרמז בזה על מה שכתוב בסוף י"ג מדות של רחמים (שמות לד-ז): "ונקה לא ינקה", וקשה שהרי לא ינקה הוא ממדת הדין.

אך הביאור בזה כי כאשר נתבונן בתיבות ונק"ה לא ינקה נראה שיש בהן אותיות ק"ן ק"ן, ובנוסף עליהן נזכרו ד' אותיות השם הוי"ה, כי במילת ונק"ה יש אותיות ו"ה מלבד אותיות ק"ן, ובמילת ינקה יש אותיות י"ה מלבד אותיות ק"ן, וביחד הם ד' אותיות השם הוי"ה, ללמדנו בכך שלא נטעה לפרש מה שכתוב: "ונקה לא ינקה", שאין הקב"ה מנקה לגמרי את העוון אפילו בתשובה, אלא יסתכל בד' אותיות השם הוי"ה הטמונות בתיבות ונק"ה לא ינקה, ללמדנו שהקב"ה ברוב רחמיו מנקה לשבים.

וזהו פירוש המשנה: "אל תסתכל בקנקן [יש בב' תיבות ונק"ה לא ינקה] אלא במה שיש בו", היינו בד' אותיות השם הוי"ה הרמוזות בו, שיש לאדם תיקון בתשובה. אלו דברי האריז"ל.

ונראה פשוט כי האריז"ל התכוון לפרש בזה דברי רבי אליעזר שדרש ליישב את סתירת הכתובים (יומא פ"ג): "רבי אליעזר אומר, אי אפשר לומר נקה שכבר נאמר לא ינקה, ואי אפשר לומר לא ינקה שכבר נאמר נקה, הא כיצד, מנקה הוא לשבין ואינו מנקה לשאינן שבין". ועל כך מבאר האריז"ל שענין זה רמוז בד' אותיות השם הוי"ה שהוא רחמים, שבו מקבל הקב"ה את החוטא בתשובה.

מעתה נבוא לדברי ה"אגרת הטיול" שמפרש לפי זה כוונת המשורר האלקי: "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים", היינו

הלקח הנשגב ממה שמגלה לנו הגמרא: "תלמיד ותיק היה ביבנה שהיה מטהר את השרץ בק"ן טעמים"

עוללות אפרים: תכלית היכולת לטהר השרץ בק"ן טעמים להורות שאסור לסמוך רק על השכל האנושי

פירוש המשנה: "אל תסתכל בקנקן" - בק"ן טעמים לטהר וק"ן טעמים לטמא, אלא בלקח שיש בו

"ומנותר קנקנים" מהלקח של ק"ן טעמים לטהר את השרץ וק"ן טעמים לטמא, "נעשה נס לשושנים"

וזהו שהשיב רבי יהושע לאנשי אלכסנדריא ששאלו אותו: "מה יעשה אדם ויחכם", כלומר איך יזכה להשגת התורה בחכמה העליונה, על כך השיב להם: "יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו", דהיינו להקב"ה שגנו הכל בתורה שבכתב שהיא בחכמה, שיגלה לו בתורה שבעל פה שבבינה בבחינת מבין דבר מתוך דבר.

מעתה יתבאר היטב מה שמכנה הפייטן את חכמי התורה בתואר "בני בינה", כי זכו להשיג את התורה שבעל פה שיצאה מבינה, על ידי שעמלו בחכמת התורה להבין דבר מתוך דבר ב"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, כדי להשיג את הביאור האמיתי בתורה שבכתב, ומה שנקראים לרוב בתואר "חכמים", הוא בזכות שעוסקים בתורה שבעל פה, כדי לבאר כל הדברים הנעלמים בתורה שבכתב ששורשה בחכמה, ועל ידי זה הם "חכמים" אמיתיים בתורה שבכתב שיצאה מן החכמה העליונה.

הנה כי כן זאת היא כוונת הפייטן האלקי: "בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים", כי כשהשיגו החשמונאים שהיו "בני בינה", בהיותם נלחמים להציל את התורה שבעל פה שביקשו היוונים להשכיח מישראל, שהם צריכים להמשיך את אור הבינה מהקב"ה המלמד לאנוש בינה, והרי לפי סדר עשר המדות מלמטה למעלה: מלכות, יסוד, הוד, נצח, תפארת, גבורה, חסד, בינה, חכמה, כתר, בינה היא המדה השמינית, לכן "בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים", כדי שבכל יום נעלה למדרגה גדולה יותר מלמטה למעלה.

לפי זה נשכיל להבין הטעם של בית הלל שהלכה כמותם (שבת כ"א), שבלי ראשון מדליק נר אחד ובכל לילה מוסיף והולך עד הלילה האחרון שבו מדליק שמונה נרות, ומפרש בגמרא: "טעמא דבית הלל דמעלין בקודש ואין מורדין", כי בכל לילה אנו עולים ממדרגה למדרגה, עד שביום השמיני אנו מגיעים לבינה שהיא השורש של תורה שבעל פה. וזו היא המעלה המיוחדת של היום השמיני הנקרא "זאת חנוכה", כי ביום זה אנו עולים עד למדת בינה שורש התורה שבעל פה, שעל כך היה נס חנוכה.

על כך אומר הפייטן: "ומנותר קנקנים", מהלקח שנשאר מב' פעמים ק"ן, שמצד אחד אפשר לטהר את השרץ בק"ן טעמים, ומצד שני יש להם פירכא שהרי התורה טימאה את השרץ, שמזה אנו למדים שלא יסמוך האדם רק על שכלו, אלא יזכור מה שאמר רבינו הקדוש: "אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו", מלקח זה "נעשה נס לשושנים", ודרשו בגמרא (שבת ל:) על פסוק אחר: "אל תקרי שושנים אלא שושנים", היינו שנעשה נס לשושנים בתורה, שלא תשתכח מהם תורה על ידי שזכרו שלא לסמוך רק על שכלם.

"בני בינה ימי שמונה קבעו" להמשיך מהקב"ה מדת בינה

בדרך המלך נלך לבאר לפי זה המשך דברי הפייטן האלקי: "בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים", על פי שמבואר בזהוהר הקדוש (פרשת יתרו פה.) ב' דעות מהיכן יצאה התורה, לפי דעה אחת: "אורייתא מחכמה דלעילא נפקת", התורה יצאה מהחכמה העליונה, ולפי דעה אחרת: "אורייתא מבינה נפקת", התורה יצאה מבינה. ומסיק הזהוהר כי אלו ואלו דברי אלקים חיים, וזהו רמז הפסוק (משלי א-ח): "שמע בני מוסר אביך", היא התורה שיצאה מחכמה שנקרא אבא, "ואל תטוש תורת אבך", היא התורה שיצאה מבינה שנקראת אמא.

ופירש ב"קהלת יעקב" (ערך כתבאות ה), כי התורה שבכתב יצאה מחכמה, ואילו התורה שבעל פה יצאה מבינה. ויש להוסיף תבלין כי התורה שבכתב שמסרה הקב"ה אות באות, עליה אין להוסיף וממנה אין לגרוע, ובכל אותיותיה עם התגין והקוצין גנוזים כל סודות התורה אשר עין לא ראתה, יצאה מהחכמה העליונה של הקב"ה, ואילו תורה שבעל פה המפרשת כל הפרטים שלא נתפרשו בתורה שבכתב יצאה מבינה, כי בינה היא בבחינת מבין דבר מתוך דבר, שמבין דבר הנעלם מתוך דבר המפורש, וזהו תורה שבעל פה שמפרשת את הדברים הנעלמים בתורה שבכתב.

שנס חנוכה היה על ידי שהכהנים בני החשמונאים עוררו בתשובה, גם את אלו מישראל שנתקלקלו על ידי היוונים, ועל ידי זה עוררו את השם הוי"ה שנותר מב' פעמים ק"ן ק"ן שנזכרו בפסוק ונק"ה לא ינק"ה, ובזכות שם זה נעשה נס לשושנים.

"למנצח בנגינות על השמינית"

בדרך זו נפרש המשך הפיוט: "בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים", על פי מה שכתוב במתן תורה (שמות יט-כ): "וירד ה' על הר סיני". ופירשו המפרשים שרצה הקב"ה להראות דוגמא, שאי אפשר להשיג את התורה רק על ידי מדת הענוה, כמו שירד הקב"ה כביכול בשם הוי"ה ממקומו בשמים על הר סיני, כי במקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנות.

יש לבאר לפי זה מה שהזכיר הכתוב דוקא את השם הוי"ה שירד על הר סיני, על פי מה שמצינו רמז נפלא בספר "ארץ החיים" על תהלים לפרש מה שכתוב (שם ו-א): "למנצח בנגינות על השמינית מזמור לדוד", על פי מה ששינוי בגמרא (סוטה ה.) בענין מדת הגאווה: "תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית". ומפרש ה"ארץ החיים" הרמז בזה, כי כאשר נתבונן בשם הוי"ה ברוך הוא נראה, שככל שהוא מתרבה ומתגדל, כך לעומת זה הוא כביכול מתקטן והולך, בבחינת במקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו. הא כיצד:

- א' פעם הוי"ה בגימטריא כ"ו, שהוא במספר קטן ח'.
- ב' פעמים הוי"ה בגימטריא נ"ב, שהוא במספר קטן ז'.
- ג' פעמים הוי"ה בגימטריא ע"ח, שהוא במספר קטן ט"ו, שהוא במספר קטן ו'.
- ד' פעמים הוי"ה בגימטריא ק"ד, שהוא במספר קטן ה'.
- ה' פעמים הוי"ה בגימטריא ק"ל, שהוא במספר קטן ד'.
- ו' פעמים הוי"ה בגימטריא קנ"ו, שהוא במספר קטן י"ב שהוא במספר קטן ג'.
- ז' פעמים הוי"ה בגימטריא קפ"ב, שהוא במספר קטן י"א שהוא במספר קטן ב'.
- ח' פעמים הוי"ה בגימטריא ר"ח, שהוא במספר קטן י' שהוא במספר קטן א'.

הנה כי כן זהו שרמזו חז"ל באומרים: "תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית". פירושו, "אחד משמונה" שמות הוי"ה שהמספר קטן מתמעט והולך, צריך שיהא בו "בשמינית" - השם הוי"ה השמינית שעולה במספר קטן רק א'. וכאשר ראה דוד המלך גודל ענוותנותו יתברך שמו אמר שירה: "למנצח בנגינות על השמינית מזמור לדוד".

שמונה פעמים הוי"ה כנגד מדה השמינית בינה

אמנם תמיד התפלאתי, מה ראה הקב"ה על ככה לבחור בשם הוי"ה, שהוא מתמעט והולך דוקא בסדר זה של שמונה. אך לפי האמור הענין הוא הפלא ופלא, על פי מה שמבואר במדרש (תנא דבי אליהו רבה פרק ה.): "לעולם יתפוס אדם ענוה ואחר כך ישאל בינה מלפני הקב"ה". והביאור בזה כי אי אפשר לזכות בתורה שבעל פה ששורשה בבינה רק על ידי מדת הענוה.

הנה כי כן מאחר שנתן הקב"ה לישראל תורה שבעל פה, ששורשה ממדת בינה שהיא המדה השמינית מלמטה למעלה, לכן צריך האדם לעלות שמונה מדרגות מלמטה למעלה, וככל שעולים מתמעט המספר קטן יותר ויותר, כי אי אפשר לעלות בהר ה' רק על ידי מדת הענוה, עד שמגיעים למדרגה השמינית מדת בינה, ששם הוא השורש של תורה שבעל פה בבחינת מבין דבר מתוך דבר, ושם הוא ח' פעמים הוי"ה בגימטריא במספר קטן א', שהיא המדרגה הנמוכה ביותר, שעל ידי מדת הענוה יזכה האדם לבינה להיות מבין דבר מתוך דבר.

מה נפלא להבין בזה מה ששינוי בגמרא (שבת קד.) ברמז אותיות האל"ף ביי"ת: "אל"ף ביי"ת, אלף בינה". ופירש רש"י: "אלף בינה - למוד תורה". לפי האמור יש לומר שרמזו בזה, כי מי שרוצה לזכות להשגת התורה שיש בה נ' שערי בינה, העצה על כך היא "אלף בינה", שיגיע למדה השמינית בינה ששם הוא המספר הקטן ביותר בבחינת אל"ף, דהיינו שיעסוק בתורה בענוה ובשפלות רוח שנמשלה למים שיורדים למקום נמוך.

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין נפלאות דברי הפייטן האלקי: "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים", כדברי האריז"ל כי מהשם הוי"ה שנשאר מב' פעמים ק"ן ק"ן בפסוק "ונקה לא ינקה", נעשה נס חנוכה להתגבר על קליפת הגאווה של היוונים, והיינו על ידי השם הוי"ה שמורה על מדת הענוה, כי כל שמתרבים השמות כך הם יורדים ופוחתים במספר קטן.

וזוהו שאמר בהמשך דבריו: "בני בינה", החשמונאים שהצילו את האור של תורה שבעל פה ששורשה ממדת בינה בבחינת מבין דבר מתוך דבר על ידי שהבינו שצריך להתלבש במדת הענוה, "ימי שמונה קבעו שיר ורננים", כדי שבכל יום יעלו למדרגה יותר גדולה מלמטה למעלה, עד שיגיעו למדת בינה שהיא המדה השמינית, כנגד ח' פעמים השם הוי"ה שבמספר קטן הוא בבחינת אל"ף בינה.

נפלא להבין בזה מה שרמז ב"אבודרהם" (חנוכה אות ו) כי חנוכה נוסריקון ח' נרות ו'הלכה כ'בית ה'לל, על פי מה שמבואר בגמרא (עירובין יג:) שהלכה כבית הלל משום שהיו ענווים, לכן להם נאה ולהם יאה לקבוע את ההלכה מוסיף והולך עד שמונה נרות, לרמז על מדת הענוה שבשמונה שמות הוי"ה כאמור.

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

משפחת מהדב הי"ו - לעילוי נשמת אמם האשה החשובה מרת לאה בת זירג'ני ע"ה

להורדת המאמרים shvilei.com
לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com